

Lake Superior

Lorine Niedecker
Bovenmeer

*Vertaald en besproken door
Ton van 't Hof*

BOVENMEER

In elk deel van elk levend wezen
zit spul dat ooit steen was.

In bloed de mineralen
van gesteente.

*

IJzer, veel voorkomend element van de aarde
in rotsen en vrachtschepen

Sault Sainte Marie – grote boten
gitzwart en ijzerertsrood
met wat wit kasteelwerk erbovenop

De wateren werken samen
internationaal
Meeuwen dollen aan beide zijden

*

Radisson:
‘een labyrint van plezier’
deze wereld van het meer

Lang haar, lang geweer

Vingernagels uitgetrokken
door Mohawks

*

*(De lange
kano 's)*

‘Berckenschors
en witte Ceder
voor de ribben’

*

Overall in dit land van graniet
kruisjes

Schoonheid: onzuiverheden in de rots

*

En op de plek superieur aan het blauwe ijs
zocht in habijt gehulde Marquette
azoïsch gesteente af, hoornblende graniet
basalt het standaard donker
in de hele aarde

En zijn beenderen als van koraal
verrezen uit zijn graf
werden gedroogd en in berkenschors vervoerd
naar de straat

*

Jolliet

Bevoer de Mississippi
Trof er een lepelsteur in aan
uit het tijdperk van de vissen

Aan de Hudsonbaai sprak hij Latijns
met een Engelsman

Naar Labrador en terug om te verdwijnen
Zijn begrafenis gratis – hij had zó veel winters
op het orgel van de kathedraal van Quebec
gespeeld

*

Robijn van korund
lapis lazuli
van kalksteen dat verandert
abrikooskleurige roodbruine
carneool sarder

Aan het Grieks ontleend
klassieke exodus
doek op in het noordwesten
van Amerika
je was in mijn gedachten
tussen mijn tenen
agaat

*

Trekduif

Heeft niet de mens
niet verminkt door
stenenregen

het kobalt en carneool
van die vogel
vermorzeld

*

Schoolcraft vertrok van Soo – kano's
Amerikaanse wimpels, masten, zeilen
zingende peddelaars, praam
soldaten – naar Minnesota

Hun tocht langs de zuidoever
net een levensreis –
de Chocolate Rivier
de Lachende Vis
en de Rivier van de Dood

Ware pieken van vulkanische stuwning
Hoornblende in massief graniet
Afgesleten gesteente uit het cambrium
beschilderd met oplosbare minerale oxiden
door golven gewassen en de regens
deden hun werk en een vloeiend
groen als van koper

Bulderende zeegrotten –
Chippewa's wierpen hertenvlees
naar de wilde muilen
'*Voyageurs* sloegen een kruisje
gooiden er een plukje tabak in'

*

Landinwaarts dan
langs het grote graniet
gneis en de schisten

naar de geurige lelies, lissen
en het bloemriet van de ondiepe meren
'die we succesvol
overstaken'

*

De gladde zwarte steen
die ik raapte in het park van de ware oorsprong
het blad ernaast
was ooit steen

Waarom zouden we ons haasten
naar Huis

*

Jammer dat ik het Zandmeer
niet heb gezien
Maar mijn liefste vertelt me
dat dat niet zo is
We zagen er een wangzakrat

In 1968 werd Lorine Niedeckers gedicht 'Lake Superior', dat uit dertien afdelingen bestaat, voor het eerst gepubliceerd. Criticus Douglas Crase noemde het een 'ferropastorale', waarin natuurlijke rijkdommen worden bezongen. Lake Superior, in het Nederlands Bovenmeer, is het grootste en hoogst gelegen meer van, wie kent ze niet, de vijf Grote Meren: Ontariomeer, Eriemeer, Michiganmeer, Huronmeer en Bovenmeer. Het Bovenmeer maakt deel uit van de Canadese staat Ontario en de Amerikaanse staten Minnesota, Wisconsin en Michigan.

Niedecker kwam in 1903 nabij Fort Atkinson, Wisconsin ter wereld en woonde vrijwel haar hele leven afgelegen op het platteland. Ze had verschillende banen, trouwde tweemaal, bleef kinderloos en liet bij haar vroege dood in 1970 een bescheiden maar hooggewaardeerd oeuvre na.

Ik zal Bovenmeer afdeling voor afdeling bespreken. Het gedicht opent zo:

///

In elk deel van elk levend wezen
zit spul dat ooit steen was.

In bloed de mineralen
van gesteente.

///

Een paar honderd jaar geleden werd ontdekt dat het menselijke lichaam mineralen bevat, nodig voor de instandhouding en regulering van lichaamsfuncties. We krijgen deze mineralen, waaronder calcium, kalium, magnesium, ijzer, zink en koper, via ons voedsel binnen.

Mineralen zijn anorganische delfstoffen, die veelal uit de grond gegraven worden. Planten nemen mineralen via hun wortels op.

Je weet dit wel, maar meestal niet bewust. Ooit werd het je op school bijgebracht. Niedecker wijst de lezer er nog maar eens op, in welgekozen bewoordingen, die blijven hangen: er zitten stenen in je bloed, piepkleine. Niedeckers dichtregels brachten me ook Genesis 3:19 in herinnering: ‘In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten, totdat gij tot de aardbodem wederkeert, omdat gij daaruit genomen zijt; want stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren.’

Al wat leeft, zo luidt Niedeckers openingszet, heeft zijn oorsprong uit aardse materie. Hoewel zij in deze eerste afdeling inzoomt op het lichaam, getuigt de strekking ervan overduidelijk van een helicopterview.

Regelmatig wordt Lorine Niedecker ingedeeld bij de ‘poets of place’, dichters die zich bekommeren om het plaatselijke, wijzen op wat een plek bijzonder maakt, de geografische, natuurlijke en historische ins en outs. Voorbeelden van Nederlandse dichters van het plaatselijke zijn H.H. ter Balkt en Edwin de Groot, maar er zijn er meer.

In 1966 maakten Niedecker en haar echtgenoot een autoreis rondom het Bovenmeer. Deze reis, waar ook een verslag van is, vormde de basis voor het gedicht Bovenmeer. In het reisverslag lezen we details die we ook in het gedicht tegenkomen. In de tweede afdeling toert de lezer mee.

///

IJzer, veel voorkomend element van de aarde
in rotsen en vrachtschepen

Sault Sainte Marie – grote boten
gitzwart en ijzerertsrood
met wat wit kasteelwerk erbovenop

De wateren werken samen
internationaal
Meeuwen dollen aan beide zijden

///

In deze regels worden observaties en kennis tot een geheel samengevoegd en een beeld van een plek gegeven. Omdat er geen sprake is van een uitputtende beschrijving blijven er na lezing vragen over en wordt de lezer uitgenodigd om zelf ook nog wat spuurwerk te verrichten: Waar ligt Sault Sainte Marie precies? Hoezo werken de

wateren internationaal samen? En waarom wordt er informatie over ijzer verstrekt?

Sault Sainte Marie blijkt de naam van niet één maar twee stadjes te zijn, die tegenover elkaar liggen aan de St. Marys River, grensrivier tussen de VS en Canada, het ene stadje Amerikaans, het andere Canadees. De rivier verbindt het Bovenmeer met het Hudsonmeer en kent een verval van zeven meter. Ter overkoming van dit verval is er voor de scheepvaart ter hoogte van de tweelingstadjes een groot sluizencomplex aangelegd, waardoor er vrijwel het hele jaar door scheepvaart tussen de meren mogelijk is.

Rondom het Bovenmeer winnen Amerikanen en Canadezen verschillende soorten ertsen, waaronder ijzererts en gouderts, die ter verwerking via de St. Marys River naar elders worden vervoerd. Daarom ziet de lezer grote boten voorbijvaren, begeleid door stoeiende meeuwen.

In Niedeckers reisverslag staat onder andere het volgende over haar bezoek aan beide Sault Saint Marie's: 'In Brady Park beside the locks you watch the big ore-carrying ships passing thru and listen to the whistles of the big boats, answered by the place on shore that keeps a watch on the happenings. Some of the long lake boats have taken on the red color of the iron ore, except for the gleaming white superstructure fore and aft. In the middle is that long, long barge-like body. The freighters bring the iron ore of Lake Superior and the smelting plants in the east together.'

Brady Park ligt nog altijd aan de St. Marys River, op de Amerikaanse oever. Ik opende Google Street View en maakte een screenshot van de plek die Niedecker meer dan zestig jaar geleden bezocht. In de verte een lange, lange ijzerertsboot.

Bij afdeling drie, die afschuwwekkend afloopt, moest ik denken aan Gaston Bachelards uitspraak dat het poetische beeld ‘een onverhoedse oneffenheid aan de oppervlakte van de psyche’ is (in *La poétique de l’espace*, 1958):

///

Radisson:
 ‘een labyrint van plezier’
 deze wereld van het meer

Lang haar, lang geweer

Vingernagels uitgetrokken
 door Mohawks

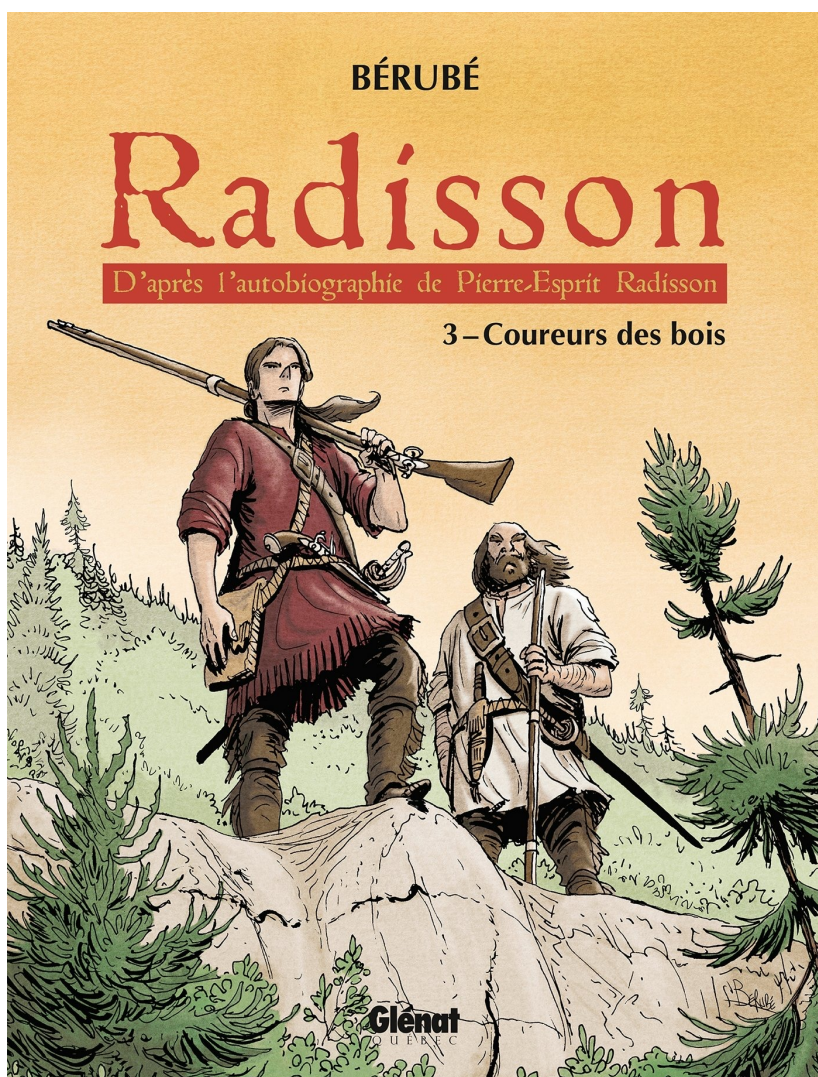
///

Pierre-Esprit Radisson was een Franse pionier en pelsjager die in de tweede helft van de zeventiende eeuw de gebieden rondom de Grote Meren doorkruiste. Een deel van zijn lotgevallen legde hij vast in *Voyages*, dat hij tijdens een tussentijds verblijf in Engeland schreef. Het citaat in regel twee, ‘een labyrint van plezier’, lichte Lorine Neddecker uit een beschrijving in dat boek van de wouden ten zuiden van het Bovenmeer. Toen Radisson die streek verkende was hij reeds jaren eerder zijn vingernagels in indiaanse gevangenschap kwijtgeraakt.

Achttien woorden, zes simpele regels en een caleidoscoop aan betekenissen. Het vers triggert het voorstellingsvermogen van de lezer. Dat van mij wordt bovendien gevoed door een verblijf in Wisconsin eind jaren tachtig en de kennisname van de inhoud van een lading hoofdzakelijk westerse boeken, strips, televisieseries en films over de ontdekking en toe-eigening van Noord-Amerika. Mijn globale beeld

van deze gewelddadige geschiedenis wordt door Niedecker bevestigd: avontuurlijk en gevaarlijk voor de witte indringers en bovenal bedreigend voor de oorspronkelijke bewoners.

Wat ik bewonderenswaardig vind: Radisson heeft de Mohawks, als ik het wel heb, nooit iets nadragen, alsof hij de martelingen die hij onderging begreep.

Lorine Niedecker hield veel van de landstreek waarin ze woonde. Keer op keer wordt in haar gedichten de aandacht gericht op het regionale, plaatselijke. Ze probeerde al wat haar omringde te bezielen, een heden en een verleden te geven. Van lezers wilde ze in dit verband vooral de verbeelding prikkelen.

///

*(De lange
kano's)*

‘Berckenschors
en witte Ceder
voor de ribben’

///

Afdeling vier bestaat slechts uit een geursiveerde aanhef tussen haakjes en een kort citaat van een onbekende. Afgaande op de inhoud specificiert het geciteerde de dingen waarvan in het begin sprake is: lange kano's van berkenschors en wit cederhout voor de ribben. Ook de oude spelling springt in het oog: Niedecker heeft kennelijk uit een historische bron geciteerd, waarin kano's voorkomen.

Ik vorm me beelden van bossen en krekens en peddelende indianen in open kano's, tracht de geur van dampende berkenbomen naar boven te halen en realiseer me dat je van schors en cederhout lichte boten kunt maken

Als ik het citaat googel stuit ik op ene Peter Pond, die aan het einde van de achttiende eeuw in Wisconsin jacht maakte op pelsdieren en in zijn memoires een bezoek memoreert aan een vrolijke en druk bezochte meerdaagse bijeenkomst van indianen en woudlopers. Hij telde daarbij

niet minder dan honderddertig tamelijk grote kano's, 'all Made of Birch Bark and white Seder for the ribs'. Hoewel niet beschreven, worden deze regels van Niedecker dus toch bevolkt door nogal wat mensen.

Poëzie is een ziel die vorm aanneemt (vrij naar iemand wiens naam ik vergeten ben).

Lorine Niedecker en haar echtgenoot reden in een Buick tegen de klok in om het Bovenmeer heen, een tocht van ca. 2500 km. Het was 1966. De achterbank van de auto lag bezaaid met landkaarten, reisgidsen en handboeken over uiteenlopende onderwerpen, waaronder geologie.

In haar reisverslag noteerde Niedecker: ‘For hundreds of thousands of years, geologists tell us, immense flows of lava – magma – covered the site of Lake Superior. Granite cooled more quickly than other kinds of rocks, giving it a finer grain.’

///

Overall in dit land van graniet
kruisjes

Schoonheid: onzuiverheden in de rots

///

In het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* lees ik dat ‘graniet’ is afgeleid van het Italiaanse *granito*, ‘de benaming van zekere *korrelachtige* steensoort’. ‘In dichterlijken stijl’, laat het lemma me daarenboven weten, beeldt graniet ‘hardheid, hechtheid, duurzaamheid’ uit.

Niedecker zag niet alleen schoonheid in zuiver graniet, maar ook in de afwijkingen, onnauwkeurigheden en vermengingen die erin voorkomen. In figuurlijke zin verwijst ze hier naar alle zwakheden die bij de mens horen, deel uitmaken van onze menselijkheid.

Over de ‘kruisjes’ in het land heb ik me het hoofd gebroken. Bezochten Niedecker en haar echtgenoot onderweg begraafplaatsen? Of refereren de kruisjes wellicht aan veel voorkomende verkeersborden in die tijd? *Beware! Animals crossing!* Nee, niets van dat alles. In een artikel over

Niedecker and the Evolutional Sublime vond ik het antwoord: op geologische kaarten worden granieten gebieden aangeduid met kruisjes. Bovendien werden missieposten op de eerste accurate, door Jezuiten vervaardigde geografische kaarten van de Grote Meren met een kruisje gemarkeerd. Voilà.

Onder het gewicht van een schuivende ijskap werd tienduizend jaar geleden de diepte van het Bovenmeer gevormd, die zich later met smeltwater vulde. Gletsjers kunnen bij breking van licht een intens blauwe kleur aannemen: het zogenaamde blauwe ijs. Afdeling zes:

///

En op de plek superieur aan het blauwe ijs
zocht in habijt gehulde Marquette
azoïsch gesteente af, hoornblende graniet
basalt het standaard donker
in de hele aarde

En zijn beenderen als van koraal
verrezen uit zijn graf
werden gedroogd en in berkenschors vervoerd
naar de straat

///

Jacques Marquette was een Franse jezuïet die in de 17e eeuw enkele nederzettingen stichtte aan het Bovenmeer en Huronmeer en samen met de Frans-Canadees Louis Jolliet de bovenloop van de Mississippi verkende en in kaart bracht. In de eerste strofe voert Niedecker, die details immer zorgvuldig behandelde, Marquette ook als geïnteresseerde in de aardkorst op. In de artikelen die ik over het gedicht Bovenmeer las kwam ik eenmaal een suggestie tegen waar Marquette de rotsen zou kunnen hebben afgespeurd: ten westen van het stadje Marquette, aan de zuidoever van het Bovenmeer, waar een bergrug ligt, hoog genoeg om boven een ijskap uit te steken.

Azoïsch heeft betrekking op de oudste geschiedenis van de aarde, nog voor er sprake van leven was. Hoornblende is een mineraal dat in graniet en basalt voorkomt en een zwarte, groene of bruine kleur heeft.

De tweede strofe vertelt het verhaal van Marquettes herbegraving. De jezuïet stierf in 1675 op de terugweg van zijn Mississippi-expeditie aan dysenterie en werd ter plekke begraven. Twee jaar later groef men zijn knoken weer op en bracht ze, kennelijk met een kano van berkenschors, naar de missiepost van St. Ignace, aan de Straat van Mackinac, waar ze opnieuw ter aarde werden besteld.

De keur van ontdekkingsreizigers die Niedecker presenteert tegen een achtergrond van aardse oerkrachten benadrukt de nietigheid van de mens, voorbijganger, leven dat opkomt en weer verdwijnt. Met nieuwsgierigheid als een kenmerkende eigenschap.

In 1941 verscheen de reisgids *Wisconsin: A Guide to the Badger State*, geschreven door Aldo Leopold, maar waarvan Lorine Niedecker de onderzoeksredacteur is geweest. Om reisgidsen hanteerbaar te maken wordt informatie gecomprimeerd, beperkt tot de essentie. Die trek heeft ook Bovenmeer gekregen.

///

Jolliet

Bevoer de Mississippi
Trof er een lepelsteur in aan
uit het tijdperk van de vissen

Aan de Hudsonbaai sprak hij Latijns
met een Engelsman

Naar Labrador en terug om te verdwijnen
Zijn begrafenis gratis – hij had zó veel winters
op het orgel van de kathedraal van Quebec
gespeeld

///

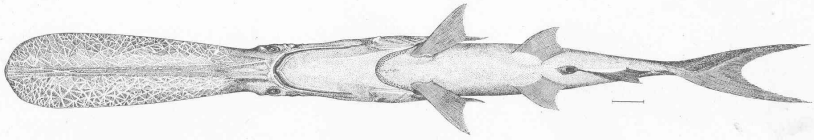
In tegenstelling tot zijn compagnon Jacques Marquet overleefde Louis Jolliet wél de exploratie van het noordelijke deel van de Mississippi. Gedurende die tocht werd een lepelsteur gespot, de oudste vissoort ter wereld, die alleen in de VS voorkomt. In het vervolg worden nog twee reizen van Jolliet aangeroerd, heel kort. Het doel van de eerste was de Hudsonbaai, waar de Frans-Canadees werd verwelkomd door de Britse overzeese gouverneur van de Hudson's Bay Company, Charles Bayly. Tijdens de tweede tocht, naar de oostkust van Canada, verdween Jolliet spoorloos, voorgoed. We schrijven dan mei 1700. Ter nagedachtenis

werd enkele maanden later een mis gehouden in de Cathedral-Basilica of Notre-Dame de Québec, niet ver van zijn geboorteplaats. Omdat Jolliet als geschoolde organist regelmatig het orgel van de kathedraal had bespeeld hoefde niet, volgens Niedecker, voor de mis te worden betaald.

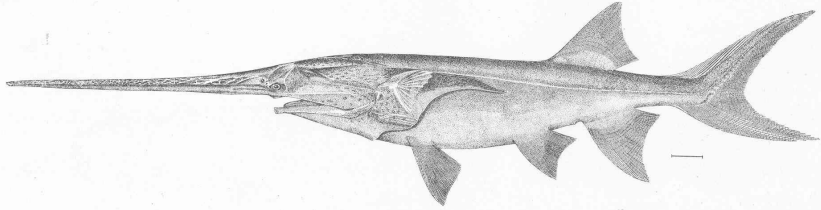
De meeste lezers zullen geen parate kennis bezitten van het aardse geologische verleden of de lotgevallen van de ontdekkingsreizigers die in Bovenmeer de revue passeren. Niedecker heeft dit ongetwijfeld geweten, maar toch schreef ze een gedicht met een grote informatiedichtheid dat zonder kennis van zaken maar gedeeltelijk te vatten is. Als lezer betreed je onbekend terrein, vraag je je meer dan eens af waar je in hemelsnaam aanbeland bent. Als je meer te weten wil komen, zul je zelf onderzoek moeten doen, op ontdekking uitgaan, gelijk Niedeckers ontdekkingsreizigers. Bovenmeer fungeert dan als reiswijzer in zakboekformaat.

Wat ook opvalt is dat Niedecker nergens kritische noten heeft geplaatst bij de ontsluiting van de Noord-Amerikaanse gebieden, die toch vooral het gevolg was van agressieve Europese expansiepolitiek. Ook in 1966, toen Bovenmeer verscheen, wist men hoe deze vork aan de steel zit. Niedecker heeft hier om welke reden dan ook bewust van afgezien.

Educatief zou ik Bovenmeer dan ook niet willen noemen, wel een aansporing, tot vorsing, uitdieping, analyse. Ieder leven, kraait het gedicht, is telkens weer een tocht waarbij van alles te ontdekken valt.

UNDER VIEW.

SIDE VIEW.

THE PADDLE-FISH.

Polyodon spatula (Walb.), J. & G. (p. 690.)

Drawings by H. L. Todd, from No. 1225, U. S. National Museum, collected at Cincinnati, Ohio, by J. W. Miller.

PLATE 342.

Rondom het Bovenmeer wordt edelgesteente gewonnen, het roodbruine Bovenmeeragaat komt zelfs alleen maar daar voor. In haar dagboek vermeldt Lorine Niedecker een bezoek aan een *Agate Shop*, waar ze verscheidene edelstenen kocht.

///

Robijn van korund
 lapis lazuli
 van kalksteen dat verandert
 abrikooskleurige roodbruine
 carneool sarder

Aan het Grieks ontleend
 klassieke exodus
 dook op in het noordwesten
 van Amerika
 je was in mijn gedachten
 tussen mijn tenen
 agaat

///

Een line-up van edelstenen: robijn, lapis lazuli, carneool, sarder en agaat. En, voor het eerst, een glimp van een verteller in Bovenmeer – ‘je was in mijn gedachten / tussen mijn tenen / agaat’ – die de lezer al gauw zal identificeren met Niedecker zelf.

Hoewel ze zichzelf onderweg een ring met een Bovenmeeragaat cadeau deed, las ik in haar dagboek ook dat ze niet veel om sieraden gaf: ‘Jewelry? I seldom wear it.’ Niedecker was bovenal gefascineerd door het verschijnsel edelsteen zelf, dat ze er zijn, gevormd door aardse processen. Zo benadrukt ze in de eerste strofe de stoffen waaruit robijn

en lapis lazuli voortkomen, respectievelijk korund en kalksteen. Door twee variëteiten te noemen – de abrikooskleurige carneool en roodbruine sarder – onderstreept ze de verscheidenheid van het kwarts chalcedon. Dat dit allemaal bestaat! lijkt ze in de eerste strofe verwonderd uit te roepen.

In de tweede strofe neemt Niedecker ons mee in een poëtische mijmering, waaruit ze in de laatste twee regels weer ontwaakt. Ze mijmert over de herkomst van het woord ‘agaat’, dat via het Grieks en Latijns in talen als het Frans, Engels en Nederlands terecht kwam, als in een uittocht. En toen aan de oevers van het Bovenmeer agaat werd gevonden, dook het woord ook daar op. Als ze zich vervolgens realiseert dat ze bovenop het echte agaat staat, ontsluit ze, en wij uiteraard met haar.

Al eerder sprak ik mijn verbazing uit over Lorine Niedeckers wegstreken van de exploitatie en uitroeiing van indianen. Maar niet alle meedogenloosheid van settlers blijft onbesproken. In afdeling negen uit ze zich over het verdwijnen van een diersoort:

///

Trekduif

Heeft niet de mens
niet verminkt door
stenenregen

het kobalt en carneool
van die vogel
vermorzeld

///

In 1948 werd in Wyalusing State Park in Wisconsin een plaquette onthuld voor de *passenger pigeon*, ook wel *wild pigeon* genoemd, in het Nederlands trekduif. Op die plaat staat naast een reliëf van de duif de volgende tekst:

‘Dedicated to the last passenger pigeon. Shot at Babcock, Sept. 1899. This species became extinct through the avarice and thoughtlessness of man.’

De trekduif werd niet bejaagd om zijn prachtige kobaltblauwe en carneooloranje veren (zie afbeelding), maar vanwege zijn vlees. Toen zijn leefgebieden ook nog eens op grote schaal werden ontbost was het gauw gedaan met deze duif. Voor de uitroeiing zijn enkel en alleen

kolonisten verantwoordelijk. De veralgemening naar ‘mens’, zowel in gedicht als op plaquette, is niet op zijn plaats.

In de raadselachtige regels ‘niet verminkt door / stenenregen’ (‘maimed by no / stone-fall’), genegeerd in andere besprekingen, klinken ook Bijbelteksten door, waaronder Mattheüs 21. Ze zouden dan kunnen verwijzen naar ongelovigen die, in Niedeckers gedicht, de trekduif naar de verdommenis hielpen. Maar ook deze uitleg blijft een gissing.

Henry Rowe Schoolcraft maakte in 1820 als geoloog deel uit van een expeditie die het gebied ten westen van het Bovenmeer verkende. Een jaar later verscheen zijn reisverslag onder de titel *Narrative Journal of Travels Through the Northwestern Regions of the United States: Extending from Detroit Through the Great Chain of American Lakes to the Sources of the Mississippi River, Performed as a Member of the Expedition Under Governor Cass, in the Year 1820*. Jawel. Van een deel van deze tocht geeft afdeling tien van Lorine Niedeckers Bovenmeer een impressie:

///

Schoolcraft vertrok van Soo – kano's
Amerikaanse wimpels, masten, zeilen
zingende peddelaars, praam
soldaten – naar Minnesota

Hun tocht langs de zuidoever
    net een levensreis –
de Chocolate Rivier
    de Lachende Vis
en de Rivier van de Dood

Ware pieken van vulkanische stuwning
Hoornblende in massief graniet
Afgesleten gesteente uit het cambrium
beschilderd met oplosbare minerale oxiden
door golven gewassen en de regens
deden hun werk en een vloeiend
groen als van koper

Bulderende zeegrotten –
Chippewa's wierpen hertenvlees
naar de wilde muilen
'*Voyageurs* sloegen een kruisje
gooiden er een plukje tabak in'

///

Niedeckers oriëntatie op haar omgeving is allereerst historiserend. Haar verwantschap met dichter en tijdgenoot Charles Olson, die zichzelf 'an archeologist of morning' noemde, is dan ook groter dan met hedendaagse milieuactivisten, die Niedecker graag als een voorloper zien.

In bovenstaande afdeling volgen we Schoolcraft op dat deel van zijn tocht dat hem langs de zuidoever van het Bovenmeer voerde. De expeditie bewoog zich voort in kano's en bestond uit 42 man, onder wie wetenschappers, roeiers ('voyageurs'), soldaten en Indiaanse jagers. Na het vertrek uit Sault Sainte Marie, dat Amerikanen verbasteren tot Soo, beschrijft Niedecker de voortgang aan de hand van een aantal markante punten die ook vandaag de dag nog te bewonderen zijn: Chocoday River, Laughing Fish Point en Dead River (tweede strofe), Pictured Rocks (derde strofe) en Grand Portal Point (vierde strofe).

De tweede strofe deed me weer eens realiseren dat gekoloniseerde gebieden ook van nieuwe geografische namen worden voorzien, en van de bontgekleurde kliffen van Pictured Rocks heeft het kapitalisme inmiddels een heuse attractie gemaakt (zie foto). Dat Indianen geloofden dat er geesten in de zeegrotten van Grand Portal Point huisden wordt in de laatste strofe verbeeld, de reactie van enkele christelijke expeditieleden hierop, die kennelijk geen raad met hun gedrag wisten, werkt keer op keer op mijn lachspieren.

Maar welk verhaal vertelt Niedecker in Bovenmeer nu precies? Waarom wordt gesteente telkens tegenover ontdekkingsstochten geplaatst? Wat is het effect hiervan? Deze kwesties verdienen in de laatste afleveringen aandacht.

Twaalf jaar later, in 1832, keerde Schoolcraft terug naar de bovenloop van de Mississippi en wist toen wel de bron van de grote rivier te bereiken, het Itascameer. Het citaat in afdeling elf hieronder is afkomstig uit Schoolcrafts verslag van deze reis. Gneis en schist zijn metamorfe gesteenten, die zijn opgebouwd uit mineralen waartussen chemische reacties hebben plaatsgevonden.

///

Landinwaarts dan
langs het grote graniet
gneis en de schisten

naar de geurige lelies, lissen
en het bloemriet van de ondiepe meren
‘die we succesvol
overstaken’

///

Wie een plek beschrijft kan dat op uiteenlopende manieren doen. Zo kun je je bijvoorbeeld focussen op wat je ziet of je verdiepen in geschiedkundige of sociaal-maatschappelijke details. In Bovenmeer vertelt Lorine Niedecker ons wat het enorme water en de omliggende gebieden voor háár zo bijzonder maakt: de vele geologische verschijnselen die direct aan de oppervlakte zichtbaar zijn en de wijze waarop het gebied in de 18e en 19e eeuw is ontdekt, ontsloten, gekoloniseerd. Wat de lezer krijgt voorgeschoteld is een particuliere interpretatie van een plekje op de wereld.

Niedeckers dichtregels zijn kort en bevatten veel feiten. Ze put uit allerlei bronnen, die regelmatig worden geciteerd. Montage en multiperspectiviteit zijn haar belangrijkste technieken. Omdat passages

door een gebrek aan context soms moeilijk te vatten zijn daagt Niedecker de lezer uit om ook zelf op ontdekking uit te gaan.

Het eenzijdige, witte beeld dat Niedecker geeft van de inlijving van dit Noord-Amerikaanse gebied is, ook als je de tijd in aanmerking neemt waarin het gedicht is geschreven, afkeurenswaardig: met geen woord rept ze over de misdaden jegens de indianen. Dat deel van het verleden hoorde kennelijk niet tot haar realiteit.

In de laatste twee afdelingen, die nog besproken moeten worden, verplaatst Niedecker het gedicht naar haar eigen tijd, midden jaren 60, toen ze met haar echtgenoot in de Buick rond het Bovenmeer reisde. Toen ik die afdelingen las werd ik mij bewust van het grondritme van dit lange seriële gedicht: het ritme van de verandering, dat afsteekt tegen het haast onveranderlijke massief, het gestolde gesteente, dat de aarde ook is.

Drawn by J. Eastman U.S.A. from a sketch by H. R. Schusteroff
ITASCA LAKE
Source of the Mississippi. 1975 feet above the Gulf of Mexico.

Na eenmaal eerder een glimp van haar te hebben opgevangen verschijnt Niedecker in de twee afsluitende afdelingen, die ik beide tegelijk behandel, ten volle op het toneel.

///

De gladde zwarte steen
die ik raapte in het park van de ware oorsprong
het blad ernaast
was ooit steen

Waarom zouden we ons haasten
naar Huis

*

Jammer dat ik het Zandmeer
niet heb gezien
Maar mijn liefste vertelt me
dat dat niet zo is
We zagen er een wangzakrat

///

In de eerste strofe van de een-na-laatste afdeling herhaalt Niedecker, zij het in andere bewoordingen, haar openingszet in de eerste afdeling: al wat leeft heeft zijn oorsprong uit aardse materie, oftewel Genesis 3:19: 'want gij zijt stof en gij zult tot stof wederkeren'. Maak je dus niet druk, concludeert Niedecker in de tweede strofe, dood gaan we allemaal, leef nu.

In het slotakkoord lijkt Niedecker, thuis of bijna thuis, te ontwaken uit een langdurige mijmering, alsof ze gedurende de reis in gepeins

verzonken is geweest, alleen met haar gedachten, gezeten naast haar echtgenoot in een Buick om het Bovenmeer.

Lorine Niedecker ligt samen met haar ouders in één graf. In de grafsteen is, naar ik vermoed, de oorspronkelijke Duitse familienaam gebeiteld.

Van savons verde ochtenaas

<https://vansavonsverdeochtenaas.com>